

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va
biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

15. Bobokulov, N., Khatamov, A., Abduzoirova, D., Yusupov, A., Urimbetov, A., & Olmasov, B. (2021). Meat productivity of sheep in Uzbekistan and its relationship with different factors. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 258, p. 04020). EDP Sciences.

ASALNING KIMYOVIY TARKIBI VA INSON SALOMATLIGIDAGI AHAMIYATI

Aminova Sh.F., Abdurahimova M.J., Abdusattarova M.O.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali

Kirish. Asalarichilik — qadimdan insoniyat hayotida muhim o'rin tutgan tarmoqlardan biridir. Asal inson tomonidan iste'mol qilinadigan eng qadimiy tabiiy mahsulotlardan bo'lib, u nafaqat oziq-ovqat, balki dorivor vosita sifatida ham qadrlanadi. Asalning tarkibida turli xil shakarlar, vitaminlar, organik kislotalar, fermentlar va mikroelementlar mavjud bo'lib, ular inson organizmiga foydali ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda biologik faol moddalarga boy bo'lgan tabiiy mahsulotlarga bo'lgan talab ortib borayotgan bir davrda asalning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Inson salomatligini mustahkamlash, immunitetni oshirish, yurak-qon tomir tizimi faoliyatini yaxshilashda asalning o'rni beqiyosdir. Shuningdek, asalning tarkibiy qismlari energiya manbai sifatida ham muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonning turli hududlarida, jumladan Qashqadaryo viloyati sharoitida ham asalarichilik sohasi keng rivojlanib bormoqda. Asalning sifatini saqlash, tabiiyligini aniqlash va uni to'g'ri ishlov berish texnologiyasi fan-texnika taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli, asalning kimyoviy tarkibi va inson salomatligidagi ahamiyatini ilmiy asosda o'rganish zamonaviy asalarichilikning eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Asal — bu asalarilar tomonidan o'simliklarning nektaridan yoki o'simlik shirasidan ishlab chiqariladigan murakkab tabiiy mahsulotdir. U asosan karbonli birikmalar, suv, organik kislotalar, fermentlar, mineral modda va vitaminlardan tashkil topgan.

1. Asalning kimyoviy tarkibi. Asal tarkibida o'rtacha 80–82% uglevodlar, 15–18% suv, 0,3–1,0% oqsil va aminokislotalar, hamda turli mineral elementlar mavjud. Asalning eng muhim qismini fruktoza (levuloza) va glyukoza (dekstroza) tashkil etadi. Ushbu shakarlar inson organizmida tez so'riladi va energiya manbai bo'lib xizmat qiladi.

Asal tarkibida, shuningdek, saxaroza, maltosa, melitsoza kabi murakkab shakarlarga ham uchrash mumkin. Bu moddalarning nisbati asalning kelib chiqishiga (nektarli yoki shirasimon), asalarining turi va o'simlik manbaiga bog'liq.

Asal tarkibidagi organik kislotalar (asal kislotasi, limon kislotasi, sut kislotasi) unga o'ziga xos ta'm va hid beradi. Bu kislotalar modda almashinuvini yaxshilaydi hamda hazm tizimi faoliyatini faollashtiradi.

Mineral moddalardan esa kaliy, natriy, kaltsiy, magniy, temir, marganes, fosfor, rux, mis kabi elementlar mavjud. Ular asosan qon aylanishi, yurak faoliyati, suyak to'qimalarining mustahkamligi va hujayra almashinuv jarayonlarida ishtirok etadi.

2. Vitaminlar va fermentlar

Asal tarkibida B guruhi vitaminlari (B1, B2, B3, B6), C vitamini, karotin (A provitamini) va folat kislotasi (B9) mavjud. Bu vitaminlar asab tizimi, yurak faoliyati, jigar va buyraklarning sog'lom ishlashini ta'minlaydi.

Fermentlardan esa invertaza, diastaza, katalaza, peroksidaza asosan uchraydi. Ular asalarilarning fiziologik faoliyatidan hosil bo'lib, asalning biologik faolligini oshiradi. Ayniqsa, diastaza raqami asal sifatini aniqlashda muhim ko'rsatkich hisoblanadi.

3. Asalning inson salomatligidagi ahamiyati

Asal inson organizmi uchun kuchli energiya manbai hisoblanadi. 100 gramm asal o'rtacha 320 kkal energiya beradi. Shuning uchun u jismoniy mehnat bilan shug'ullanuvchilar, sportchilar, bolalar va keksa yoshdagilar uchun foydali.

Asalning antibakterial va yallig'lanishga qarshi xususiyatlari tibbiyotda keng qo'llaniladi. Ayniqsa, u shamollash, yo'tal, tomoq og'rishi, oshqozon kasalliklarida, yara va kuyishlarni davolashda tabiiy vosita sifatida ishlatiladi.

Bundan tashqari, asal immunitetni oshiradi, asoratlarni kamaytiradi, uyquni normallashtiradi, hamda asabi zo'riqishini kamaytiradi. Tabiiy asal doimiy iste'mol qilinsa, yurak-qon tomir tizimi kasalliklarining oldini olishda ham foydalidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Абдуллаев А., Эргашев Р. Asalarichilik asoslari. – Toshkent: “O'qituvchi” nashriyoti, 2018. – 152 b.
2. Нуриддинов В., Рўзметов Ш. Qishloq xo'jaligida asalarilarning changlatishdagi ahamiyati. – Qarshi: QDU nashriyoti, 2020. – 98 b.
3. Юнусов Х.Х. Asalarichilik mahsulotlarining biologik xususiyatlari. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2019. – 210 b.
4. Каримов Н.А. O'simliklar fiziologiyasi va changlanish biologiyasi. – Samarqand: “SamDU nashriyoti”, 2021. – 134 b.
5. Umarov M. Asalarilar ekologiyasi va tabiiy muvozanatda ularning o'rni. // “Qishloq xo'jaligi fanlari axborotnomasi”. – 2022. – №3. – B. 45–52.
6. Crane, E. Bees and Beekeeping: Science, Practice and World Resources. – Oxford: Heinemann Newnes, 1990. – 640 p.
7. Мадрахимов, Ш. Н. (2024). Сут-гўшт йўналишидаги қорамол зотлар маҳсулдорлигини оширишнинг селекцион-технологик асаслари. *Автореферат. Қишлоқ хўжалиги фанлари доктори*, 72.
8. Мадрахимов, Ш. Н., & Рузибоев, Н. Р. (2022). Саноат асосида чатиштиришдан олинган F1 дурагай авлодларининг усиш курсаткичлари. Ж. “Chorvachilik va naslchilik ishi”, 4, 26.
9. Мамадуллаев, Г., Мадрахимов, Ш., Бойбулов, Б., & Амиров, Ш. (2023). СПРАВОЧНЫЕ показатели крови лошадей карабаирской породы. in *Library*, 4(4), 34-36.
10. Madrahimov, S. N. (2023). The effect of feeding on the expression of the hereditary opportunities of monbelyard bulis belonging to different genotypes.